

Цепкало Т.О. Міфологема місяця в поезіях Валер'яна Поліщука // Духовність українства XXI століття: збірник матеріалів XIII всеукраїнської науково-практичної конференції (23 квітня 2013р.); Ред. кол.: В.П.Петков, Т.Т.Дмитренко, О.В.Кравченко, С.Ю.Соболь, В.А.Ігнат'єв. – Кіровоград: Видавничий центр КІРоЛ, 2013. – С.38-42.

МІФОЛОГЕМА МІСЯЦЯ В ПОЕЗІЯХ ВАЛЕР'ЯНА ПОЛІЩУКА

*Цепкало Тетяна Олександрівна,
аспірант кафедри українського літературознавства
Херсонського державного університету*

Міф як спосіб інтерпретації світу та соціальної онтології реалізується у літературній творчості завдяки підсвідомому міфологічному мисленню митця та проявляє себе в художньому творі, відбиваючи, пояснюючи й доповнюючи світоглядні корені свого народу та загальнолюдські цінності. Прадавні міфи як спосіб пояснення незрозумілих природних і космічних явищ пов'язані із творенням та початком світу, життя, релігії, культури, що, реалізуючись у художній творчості, трансформуються в індивідуальну міфологічну парадигму. Таким чином, дослідження міфопоетики художнього простору митця забезпечує глибоке розуміння його світобачення та внутрішнього світу.

Творчий доробок представника авангардизму в українській поезії 20-х років ХХ століття Валер'яна Поліщука дослідники вивчали лише фрагментарно. Так, Т.Ковальова досліджувала лексико-семантичні поля кольоративів у художньому мовленні митця та розширення їх лексичної валентності. Т.Скорбач аналізувала мовний образ світу В.Поліщука залежно від психологічного типу художника. О.Галич розглядав теоретичні проблеми щоденників митця, А.Біла описувала конструктивізм творчості поета, а Ю.Ковалів вивчав проблеми авангардизму у творчості письменника. Проте більшість наукових розвідок щодо творчого доробку В.Поліщука проводились у контексті вивчення літературного дискурсу інших українських письменників, а тому окремих наукових праць, присвячених творчості митця, наразі бракує. Відповідно дослідження художньої спадщини В.Поліщука в міфологічному руслі в сучасному літературознавстві відсутні, що й зумовлює **актуальність** досліджуваної проблеми.

Метою статті є вивчення поетичної творчості Валер'яна Поліщука за допомогою міфопоетичного методу, аналіз символічного образу місяця у руслі міфологічної традиції та її індивідуально-авторське трактування.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: виокремити міфологему місяця та дослідити особливості її інтерпретації у поетичному доробку В.Поліщука, визначити роль лунарного образу для творення авторського міфосвіту.

Образ місяця у більшості поетичних творів Валер'яна Поліщука відповідно до народного світобачення персоніфікується й набуває людських рис. «Оживлення й одухотворення природи наші предки поєднували з думкою про те, що всі стихії – Сонце, Місяць, Вітер, Вогонь, Вода тощо –

людиноподібні і мають божественну душу» [1, с.320]. Уособлення місяця в подобі пастуха є чи не найпоширенішим народнопоетичним образом, котрий найчастіше змальовується і в українській літературі ХХ століття. Не стала винятком і поетична творчість В.Поліщука. У вірші «Цвіркуни» із циклу «Природа» автор наділяє місяць людськими властивостями та поведінкою:

А він поглянув і сховався,
Закрившись хмарним рукавом,
Як пастушок [3, с.53].

Порівняння лунарного образу із пастушком засвідчує синтез засобів художнього мислення автора та фольклорно-міфологічних елементів. Це проявляється також і в протиставленні денного та нічного світил, що в природі приходять на зміну один одному. Звичайний опис природи у поезії «Цвіркуни» завдяки персоніфікації астральних образів реалізує міфологічні інтенції художнього мислення автора:

Ще сизі хмари де-не-де
В розкриті паші,
Як кашалоти чи велетенські риби,
Хапають зеленаве небо
Безшумно,
Там, де сонце заснуло.
А з другого – вже місяць застидався [3, с.53].

Метафоричні картини у творчості В.Поліщука носять фольклорно-міфологічний характер, акумулюючи у собі народне світобачення та індивідуально-авторську міфологічну парадигму. Смислова сугестія художнього змісту підкреслює міфологічний модус метафори та гомеоморфне відображення дійсності. У поезії «Контрасти» метафора як частина міфічного світовідчуття у відображенні міфологеми місяця у взаємодії з іншими елементами художньої системи забезпечує осягнення екзистенційних параметрів буття:

І підкрадаючись, мов місяця хотіли захопити
Тихо, зненацька, ззаду,
Хмари взявшись за руки
Шепотом вели раду,
Як би його краще застукати.
І наблизившись раптом налітали –
Ставало
Темно [3, с.45].

Таким чином, символічна образність поезії, співвіднесена із народним світоглядом, зводиться до експлікації фольклорно-міфологічних кодів, що відображають стабільність природних ритмів буття. Метафорична картина захоплення місяця хмарами є не тільки художнім засобом, а й конструктивним принципом моделювання асоціативного сприйняття слова та частиною поетичної думки.

Метафізична активність міфотворчих інтенцій В.Поліщука проявляється також на рівні асоціативного співставлення лунарного образу із навколишньою

дійсністю. Так, за принципом візуальної подібності митець асоціює місяць із колискою, реалізуючи фольклорний потенціал цього образу в поезії «Народження поета» із циклу «Кристали слова»:

Коли місяця золота колиска
Тихо гойдається на гвіздочку зорі, –
Там засинає під колискову пісню зоряної сили
Маленьке дитятко [3, с.201].

Народнописенні елементи колискової у поєднанні із зображенням космічного впливу астральних тіл на людину перекодовуються та насичуються індивідуальною рефлексією автора, утворюючи якісно нове художнє полотно. Весь вірш від початку до кінця сповнений віталістичним струменем, що відображає авторську світоглядну позицію та його художнє мислення. У цій же поезії міфологема місяця насичена непроминальною вітальною силою, що надходить із космосу:

Та пилюжинка життя
Спускається на тонкій злотній павутині
місячного проміння
На тиху землю [3, с.201].

Таким чином, макрокосм небесної світобудови переноситься на земне буття, утверджуючи гармонійність і цілісність Всесвіту. Космічність міфологеми місяця у поезії «Народження поета» В.Поліщука підсилюється звуковими образами місячних струн та космічного співу, завдяки чому відбувається поєднання мікро- та макрокосму, оскільки внутрішній світ героїні перетікає у космічні ритми, консолідуючи внутрішній та зовнішній локуси буття:

Вона смутно пригадує,
Як гойдалось колись на зоряних вервечках,
Як бриніли місячні струни в покорі тихому вітру,
Як співала космічна юга [3, с.202].

Позаособистісний космос тут виступає явищем всеохопним, указуючи на перманентність буття та незнищенність матерії. Перетікання минулого в актуальну сучасність, що проступає крізь поетичні рядки В.Поліщука, утверджує безкінечність та взаємоперехід астрального та земного світів. А звукові компоненти художньої мови митця відображають сприйняття людиною навколишньої дійсності взагалі та космічного простору зокрема.

Так, завдяки звуковим та зоровим образам, що виступають засобами метамовлення, авторові вдається розкрити динаміку сюжету, створити акустичне та візуальне враження й увиразнити смислову парадигму твору. У соціальній поезії «Революційна сила», подаючи ліричний опис природи, В.Поліщук протиставляє революційним подіям бліде сяйво місяця та тихе дзюрчання водограю («В молочно-місячному сяйві – / Спокійний журкіт водограю» [3, с.36]) для передачі одвічного зв'язку революціонерів із рідним краєм, Батьківщиною.

Візуалізація астральних образів у поетичному слові реалізується також через порівняння їх із частинами тіла людини як наслідок спостереження

людини за навколишньою дійсністю. У дитячому віршованому оповіданні «Шпаченя» автор порівнює місяць із безволосою людською головою («Але місяць не вгава – / Вийшла лиса голова» [3, с.293]) на основі візуальної подібності, що також відповідає прадавньому народному світобаченню: «Лисий – ознака, наділена як позитивним, так і негативним смислом. У народі Місяць називали лисим старим дідусем. Небо також уявлялося лисим батьком» [1, с.277], а також відома жартівлива його назва «лисий віл» [4, с.49].

Округла форма нічного світила у давньому світобаченні та в художньому міфомисленні асоціюється із іншими предметами, що мають таку ж форму (колесо, голова, око, монета, куля тощо), що стосується другої фази місяця, коли він повний. У поезії В.Поліщука «Лісовий спів» небесне світило уподібнюється горошині («І місяць, як розколота горошина, / По небу покотивсь» [3, с.57]), проте означення «розколота» свідчить про вступ місяця до третьої фази, коли він починає спадати і поступово втрачає колоподібну форму. Таке порівняння має екзистенційний характер, оскільки, за народними віруваннями, спадний місяць – «це час занепаду сил та байдужості» [2, с.121].

Несподівані порівняння в поетичній мові В.Поліщука утворюють індивідуально-міфологічний наратив, що характеризує своєрідність світогляду митця. Так, у вірші «Горді стихії» із циклу «Подих моря» поет порівнює повний місяць із зубом, що прорізується із хмар-ясен:

За гори зачепились кошла хмар,
Нависли аж на море тяжким краєм;
А звідти,
З темно-синіх ясен їх,
Вирізується зуб кругленький, золотавий,
Наш ясний місяць [3, с.181].

Глибинна міфологічна семантика, що криється у цих рядках, має онтологічний характер, оскільки імпліцитно розкриває сутність явищ та форми існування буття. Митець, перекодовуючи колективний досвід, частково відтворює народне світорозуміння. Порівняння місяця із зубом обґрунтоване асоціативною логікою співставлення природних явищ та фізіологічних процесів, а проте віддавна відомо, що зубний біль опосередковано пов'язували із місяцем [1, с.204].

Отже, міфологема місяця у ліриці В.Поліщука яскраво відображає прадавнє світовідчуття та глибинні народні знання. Міфічний світогляд автора заглиблюється в народну культуру, набуваючи в поезії нових символічних форм та нового амбівалентного тлумачення. Особисте авторське трактування лунарного образу дає підстави констатувати майстерність індивідуального міфотворення В.Поліщука.

Оскільки міфоаналіз художньої творчості створює розгорнуте уявлення про авторську картину світу, подальше дослідження окремих міфологем та міфопоетики поезії В.Поліщука в цілому вважаємо доречним та перспективним.

У статті подається інтерпретація образу місяця у поезії В.Поліщука відповідно до народного світобачення та архаїчних уявлень. На основі

міфоаналізу досліджується розгортання та трансформація лунарного образу в поетичних творах митця. Окремо розглядається індивідуально-авторське трактування міфологеми місяця як засіб творення авторської картини світу.

Ключові слова: образ місяця, міфологема, міфопоетика, світобачення.

Mythologem of the moon in the poetry of Valerian Polishchuk

The article deals with the interpretation of the image of the moon in the poetry of V.Polishchuk according to national worldview and archaic notions. Deployment and transformation of lunar image in artist's poetry are examined on the bases of mythoanalysis. The individual author's interpretation of mythologem of the moon as a device of creating of author's world picture is separately observed.

Keywords: *image of the moon, mythologem, mythopoetics, worldview.*

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтович В. Українська міфологія / В.М.Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2005. – 664 с.
2. О'Коннелл М., Эйри Р. Знаки и символы. Иллюстрированная энциклопедия / Марк О'Коннелл, Раджи Эйри: [пер. И. Крупичевой]. – М.: Эксмо, 2009. – 256 с.
3. Поліщук В. Вибране / Упоряд., передм. З.П. Суходуба / В.Л. Поліщук. – К.: Дніпро, 1987. – 317 с.
4. Слов'янський світ. Ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів / Упорядник Кононенко О.А. – К.: Асоціація ділового співробітництва «Український міжнародний культурний центр», 2008. – 784 с.